

Nők a vendéglős- és kávéiparban.

Írta: Harsányi Adolf, a Budapesti Kávésipartestület elnöke.

A Feministák Egyesületének érdemes vezetősége arra kért fel, hogy a vendéglős- és kávéiparban alkalmazott nők szakszerű képzéséről, kereseti és munkaviszonyairól rövid ismertetéssel szolgáljak.

Nagyon természetesnek találom, hogy ezen kérdés iránt a Feministák Egyesülete érdeklődéssel viseltetik. Hiszen itt térhódításról van szó. Minden ilyen térhódítást azonban vizsgálat elé is kell vinni: nem olyan térhódítás-e ez, mint teszem azt, ha arról volna szó, hogy most már megengedik majd a nőknek a bányászmunkát. Tehát nézzük a vizsgálati anyagot.

A kávéházban általában négyféle munkást különböztetünk meg:

1. A konyhában foglalatoskodók. Ezek egyrészt tanultabb szakmunkások (cukrászok, kávéfőzők), másrészt a durvább munkát végző segédmunkások.

2. A kasszában ülő és az üzleti forgalmat följegyző és ellenőrző pénztáros.

3. A vendégek kiszolgálására alkalmazott elsőrendű munkás: az üzletvezető, a főpincér, a felszolgáló-pincér és a segédmunkások, mint amilyen a szivaráros, a süteményáros, az újságos, a ruhatáros, a telefonos.

4. A kávéház tisztántartására és épségben tartására alkalmazott takarító, tisztogató, szerelő, fűtő stb. Mindezek az alkalmazottak a kávépartársulat által fentartott munkaközvetítőben ingyenes elhelyezést nyernek.

Vegyük sorra, melyeket töltöttek be már eddig is e foglalkozások közül nőekkel?

1. A konyhában szakmunkásnak és segédmunkásnak: cukrászt, tűzilegényt, konyhalegényt, azelőtt legnagyobb-részt férfit alkalmaztak. A háború óta a helyzet erősen megváltozott. Most legalább hét tizedrészben nők foglalják el e helyeket, mint kávéslányok, konyhalányok. A kávéslány szakmunkás és munkakönyvvel rendelkezik. Mesterségét vagy mint konyhalány tanulta meg, vagy mint háztartásbeli munkás, esetleg kávémérésben, tejszarnokban mint szakácsnő foglalatoskodott. Ezek a női alkalmazottak általában jól beváltak. Munkájukat rendszeren jól végzik. Munkateljesítmény dolgában azonban a férfimunkás mögött állnak és azért egyazon munkához több nőt kell alkalmazni, mint férfit. A munkaidő napi 12 óra, ennek keretében ebéd- vagy vacsoraidőre való pihenő. Munkaközben is sokszor adódik alkalom a pihenésre. Hetenként egy szabadnapot kapnak, mely 36 órára terjed ki. Fizetésük annyi, mint a tűzilegényé, az arravalóságához, az üzlet forgalmához képest heti 25—40 korona. Azonkívül reggeli, ozsonna, esetleg vacsora.

A konyhalegény helyébe a konyhaleány került. Ennek a heti fizetése 23—26 korona. Egyebekben a kávéslánnyal egyenlők az alkalmaztatás feltételei. Nehezebb munkára, szénhordásra stb. rendszeren ugyanennyi fizetésű férfimunkást alkalmaznak. Látható ebből, hogy a kávéslány-

nak, aki jobb polgári igényeknek megfelelő szakácsnői minősítéssel bír, valamint a konyhalánynak, akit a háztartásban mindeneslálynak neveznek, elég jó a keresete.

2. A kasszában a kaszírő ül, aki azelőtt sok helyütt a vendégmulattató, vendégmarasztaló szerepét töltötte be. Még most is találni kisebb budapesti és egynemely vidéki kávéházakban ilyen fajtájú kaszírőt. Ez a típus azonban kiveszőben van és helyét a felírő foglalta el, akinek nagyon sok és nagyon fontos a dolga. A jóra való és érdekeit helyesen felfogó kávé meg sem tűrheti, hogy a felírő másfelé kösse le a figyelmét. Mert minden egyes fogyasztási cikk, melyet a pincér a konyhából vagy a kassza pulpitusáról elvisz, a felírő feljegyzésére, ellenőrzésére szorul. Jegyzi azonkívül a billiárdjáték idejét, kiadja a kártyát, sok helyütt még a buffetcikkeket is kiporciózza, azonkívül még a konyhai munkát is figyeli, sőt ellenőrzi. Érthető tehát a kávé igyekezete, hogy a felírő el ne vesse a dolgát, ne mulasszon el egy feljegyzést se, mert ez tisztára az ő kára. Ezért csakis megbízható, lelkiismeretes, szemes és ügyes alkalmazottat használhat a kávé ezen a helyen. Férfit is alkalmazhatna e helyre, amire nem egyszer volt már példa. De a hagyománynak is megvan a maga szerepe. És végre is alkalmasabb a nő az ilyen félig-meddig gazdasszonyt munkára. Munkaideje átlag napi 12 óra, heti szabadnapot azonban kevés helyen élvez, főleg azért, mert nehezen nélkülözhető és helyettesíthető a helyi szokásokkal és viszonyokkal ismerős alkalmazott. De azért módjával jut neki is egy kis szabad idő. A fizetése havi 100—150 korona közt váltakozik. Némely helyen lakást és kosztot is kap, de a legtöbb helyen csak reggelit és uzsonnát, esetleg vacsorát. A kávéipartársulatban egyébként ismételtelen felmerült az az eszme, hogy felírőnk képzésére tanfolyamot nyisson és az erre a pályára jelentkező alkalmas fiatal lányokat gyakorlati kiképzés céljából az egyes üzletekbe helyezze el.

3. A takarító a kávéházban söpör, törölget, súrol, rakosgat, tisztogat. Havi fizetése 20—60 korona, közt váltakozik. Borralalóbból még vagy 60—100 koronát, összesen tehát 80—160 koronát keres. Reggelit, uzsonnát is kap. Munkaideje napi 12—15 óra, de gyakori pihenővel. Sza-

badnapra nem tarthat igényt, mert akkor elesnék mellékkeresetétől.

4. Üzletvezetőnek, főpincérnek, felszolgáló-pincérnek, továbbá szivarosnak, süteményesnek, újságosnak azelőtt mondhatni kizárólag férfiakat alkalmaztak. E téren is nagyarányú változás állott elő. Különösen a pincéri foglalkozásban. A kávéházi iparra szóló szabályrendelet azelőtt kizárta a női pincérek alkalmaztatását. Az 1872. VIII. t.-c. tárgyában 1881-ben kelt szabályrendelet 7. §-a szerint: »A vendégek felszolgálására csak férfiszemélyek alkalmazhatók.« Ugyanezen szabályrendelet a kávémérésekre vonatkozó 15. §-a szerint: »... erkölcstelen egyéneket pincérekül alkalmazni nem szabad.« A kávémérésre tehát nem vonatkozik a női kiszolgálás tilalma, csak az erkölcsi minősítésre van gondja a szabályrendeletnek. Az 1893/4. XVII. t.-c. alapján 1898-ban kelt szabályrendelet 3. §-a szerint: »A vendégek szolgálatára kifogástalan előéletű egyének alkalmazandók.« Ez a kitétel is csak a férfipincérekre vonatkozik. A 4. §. azt mondja további megszorításában: »Kávéházakban és kávémérésekben egy és ugyanazon időben csak egy női személy lehet jelen.« És a 15. §. újból, hogy »A vendégek kiszolgálására csak férfiszemély alkalmazható.« Meglehetősen változást idéz elő azonban az 1907-ben kelt szabályrendelet, melynek 11. §-a szerint: »A kávéházakban a vendégek kiszolgálására erkölcsileg kifogástalan nők is alkalmazhatók. Kávéházakban a női kiszolgáló személyzet azonban csakis az üzlettulajdonos által a főkapitányság előzetesen kikérendő engedélye alapján és rendszerint a reggeli 5 óra és esti 8 óra közti időben teljesíthet szolgálatot. A női kiszolgálás idejének meghosszabbítására a főkapitányság kivételesen engedélyt adhat. A női személyzet a vendégeket csakis teljesen egyszerű sötétszínű, a karokon és nyakon zárt, uszály nélküli ruhában szolgálhatja ki. A vendégekkel nem ülhetnek le és mulatozásukban nem vehetnek részt. A női személyzet tisztességes viseletéért az üzlettulajdonos felelős.«

Íme a nagy haladás! De azért csodálatos dolog, dacára annak, hogy ez a szabályrendelet 1907-ben keletkezett és ez idő óta ismételtelen pincérsztrájk volt, melynek eredményeképp megegyezések jöttek létre és amelyek alapján a pincérek javára meglehetősen jelentékeny engedmények tétettek, —

a kávések közül azért senkinek sem jutott eszébe pincérnőt alkalmazni. Idegenkedtek annak a gondolatától. Míg azután elérkezett a háború okozta kényszerűség és akkor az ipartársulat már folyamodással fordult a főkapitányhoz: engedje meg általánosságban a pincérnök alkalmazását. De a főkapitány ragaszkodott a szabályrendelethez és ezt — úgy látjuk — helyesen is cselekedte. Mert végre is mi magunk is belátjuk, hogy vannak egyes kávéházak, ahol nem lenne helyes a női pincérek alkalmazása. A kávések közül sokan folyamodtak és azóta sok kávéházban szokta meg a közönség az eleinte szokatlan jelenséget, hogy női pincér szolgálja ki. Arra is adott engedélyt sok esetben a főkapitány, hogy esti 8 órán túl is lehessen a pincérnő szolgálatban éjfél utáni 1-ig. Az új záróra-rendelet óta tehát a zárásig. Van néhány jobb kávéház, ahol a főpincért kivéve, csupa női pincér szolgál ki. De van már arra is eset, hogy a kisegítő főpincéri teendőket is nő látja el. Aztán van sok olyan nagyobb és forgalmasabb kávéház, ahol a férfi és női pincérek vegyesen állnak szolgálatban. De bizonyos az is, hogy van több olyan jelentősebb kávéház, ahol meg sem kísérelte a kávék az újítást. Vagy konzervatív természetű az illető, vagy elfogult, vagy tán egyéb okai is lehetnek erre. Budapest kávéházaiban tehát megjelent a női pincér típusa. Lányok és asszonyok. Sok olyan asszony, kinek férje hadbavonult, olyan asszony is, aki hadba vonult pincér-férfjének helyét foglalta el. De másfelől is jöttek nők. Leginkább kispolgári, kishivatalnoki, jobb munkásosztálybeli családból származók. Általában megállapítható, hogy az intelligensebb, tisztességes és jobbmódoz munkásnő, varrónő, elárúsítónő módjában állnak. Olyan is van sok, aki egy bizonyos önküzdés árán lépett e pályára a jó kereset reményében. Van köztük olyan, aki azelőtt nevelőnő, hivatalnoknő volt. A felírónők közül is sokan cserélték fel eddigi foglalkozásukat, mert többet kereshettek ezáltal. Nem találják munkájukat könnyűnek, de elég jövedelmezőnek és ami a fő, tisztességesnek. A publikum megszokta már őket és a budapesti viszonyokat tekintetbe véve — csodálatos — tisztességes hangon érintkezik a pincérnökkel, akik ezt ugyanúgy dicséretes módon viszonzják.

A kávések különféleképen ítélik meg munkájukat. Ál-

talában azt tartják, hogy viselkedésük ellen nem lehet kifogást tenni, de munkateljesítmény dolgában a férfiak mögött állnak. Ahol, teszem azt, egy kávéházban 5 férfi-pincér látta el a munkát, ott 6 női pincért kell alkalmazni. Nincs meg az az ügyessége, az a fürgesége, az a gyorsasága, a kitartása, mely általában a férfipincért jellemzi. Lehet, hogy ez csak annyit jelent, hogy még nem volt meg az alkalom mesterségébe begyakorolni magát, jóakarata azonban megvan és ami a fő, az életmódja racionális. A munka után pihenni tér, nem éjszakai, nem kártyázik, nem tivornyázik, nem jár a lóversenyre. És ez nagy előny némely férfipincérről szemben.

A férfipincér heti fizetése 15 korona. Megkeres azonkívül napi 8—16 koronát. Tehát hetenkint 63—111 koronát. Egy hónapban kereken számítva 250—150 koronát. A női pincér heti bére 12 korona. Azért kevesebb 3 koronával, mert munkateljesítménye kevesebb, mint a férfipincéré. Keresete napi 6—15 korona, tehát hetenként 18—102 korona. Vagyis kereken havi 200—120 korona. Azonkívül reggelit és uzsonnát, esetleg vacsorát is kapnak. A keresetek azon nagy különbsége a kávéház természetétől, a pincér részére kijelölt helytől (ahol t. i. kiszolgál), munkája gyorsaságától, modorától, szolgálatkésztségétől stb. személyes tulajdonságaitól függ. Hetenkint egy szabadnapot élveznek. Egynémely helyen azonban a háborús munkáshiány okából nincs meg a szabadnap. A fölmondási idő a kávéházi összes személyzetre nézve kölcsönösen három nap. Ez a szabály régi szokáson és a munkásokkal annak idején kötött kollektív szerződésen alapul.

A budapesti kávéházakban elég szép számmal alkalmaztak már pincérnőt. De még mindig van hiány és még többen nyernének elhelyezési, ha akadnának erre alkalmas, némi gyakorlattal bíró pincérnök. Mert hiába, itt is szükséges a szakképzettség. Ezt a szakképzettséget a munkában álló pincérnök a kávémérésekben, tejszarnokokban sajátították el. Az efajta üzletekben mindenkori meg volt engedve a női kiszolgálás, tehát van alkalom arra, hogy az elő gyakorlatok elsajátíthatók legyenek. Néhány heti gyakorlat elég az ügyesebb hajlamúnak, hogy munkája a kávéházban érvényesülhessen, ahol keresete aránytalanul megnövekedik.

A normális idők beálltával, amikor nemcsak a kényyszer, hanem a célszerűség is be fogja igazolni a pincérmők alkalmazhatóságát, gondoskodik majd az ipartársulat arról is, hogy a pincérmők lehetőleg szakszerű kiképzésben részesüljenek. Hogyan, miképpen legyen ez végrehajtva, még nem alakult ki a vélemény. A pincérek tudvalevőleg a kávéipartársulat által fentartott három évi tanfolyammal bíró szakirányú tanonciskolában képeztetnek, ahol a szükséges elméleti ismeretek mellett gyakorlati oktatásban is részesülnek a növendékek heti 6 órán át. A nők tudvalevőleg már haladottabb korban lépnek e pályára, ilyen iskolát tehát nem látogathatnak, erre nincs is idejük, amikor dolgozni és keresni kell. De lehetne kiképzésükről egy erre a célra szervezett tanfolyam útján gondoskodni. Majd eljön ennek ideje is, csak alakuljon ki előzményül egy kis tapasztalat.

A tulajdonképpeni értelemben vett felszolgáló pincérekén kívül, mint említettem, egy egész sereg más alkalmazott segéd van a kávéházban. Ezekre az állásokra is nőket alkalmaztak sok helyütt: szivarárusító, süteményes, újságkiszolgáló nők. Ezek rendszerint kezdő munkások. Fizetésük is van sok helyen, heti 3—6 korona, megkeresnek mellette naponként 3—6 koronát könnyedén. Ha ilyen leány-növendék kellő számmal akadna, már egy női tanonciskola felállításáról is lehetne gondoskodni.

Telefonszolgálatra, ruhatárosnak is alkalmaznak nőket, kik szintén meglehetősen keresnek és munkájuk aránylag könnyű.

Milyen a kilátás azonban a háború utáni időre, ha majd a férfimunkások visszatérnek a harctérről és joggal kívánják, hogy ne szorítsák ki keresetükből az őket pótoló női munkások? Nehéz a probléma: mert egyrészt a férfimunkások ezen igényeinek jogosultságához szó sem férhet, másrészt azonban a női munkások sem hajlandók munkaalkalmukat, keresetüket egyszerűen és szó nélkül otthagyni. A munkaadó sem kívánja a most már megszokott és tán meg is kedvelt munkásnőt elbocsájtani. A nők végre is nem tekintik magukat pótlószernek, amelyet csak a vég-szükség esetén használnak fel — a munka terén szeretünk már egyenjogosultságról beszélni. Lesz tehát egy kis hullámvás a háború után e kérdés megoldásánál. Azt hi-

szem azonban, hogy végeredményben a visszatérő férfimunkások is el fognak valahogy helyeződni, de azért a női alkalmazottak mostani arányszáma sem fog csökkenni. Valószínű azonban, hogy a női alkalmazottak érdekeik megvédése céljából szervezetbe fognak tömörülni.

Igen sok hang emelkedett az ellen, hogy a pincéri pályára nők menjenek, mert ez — mint mondják — nem kívánatos pálya. Erről lehetne sokat vitatkozni. Én azonban ismerek ezenkívül egy egész sereg nem kívánatos pályát. Akár hygienikus szempontból tekintve, akár az úgynevezett erkölcs szempontjából. Amilyen »ideálisan szép« a himzónői vagy csipkeverőnői foglalkozás, annyira nem kívánna a pincérnő foglalkozását ezzel felcserélni!

A kávéházi pincérnő egyébként csak nálunk új. Külföldön már régen elterjedt és ismeretes. Nem annyira a latin államokban, mint a germánoknál. Svéd-, Norvégországban, Dániában, Hollandiában, Németországban, Ausztriában, Északnémetországban általában rossz megítélés alá esik a pincérnői pálya. Ott már nagy nyilvános agitációt is fejttettek ki ellene és a parlamentnél egy 125.000 aláírással ellátott petícióban kérelmezték a nők pincéri foglalkozásának eltörlését. De nem is csoda, hogy ilyen a vélekedés felőlük; mert ott leginkább korcsmákban, sörházakban, éjjeli lebujokban alkalmazzák a nőket, az alkoholfogyasztás tanyáin. Ahova leginkább legény emberek, diákok járnak, és ahol a pincérnő legtöbbször tulajdonképpen »Animiermädchen«. Azokhoz a helyekhez képest azonban a mi kávéházaink valóságos kultúracsarnokok, ahol a publikum a szolid feketéje vagy fehér kávéja mellett újságot lapozgat, diskurál, szórakozik, üzletet köt. Aztán az alkalmaztatás! feltételek is jobbak nálunk, mert azonosak a férfipincérekével, mely feltételeket annak idején egy kollektív szerződés állapított meg. Németországban legtöbb helyen fizetés sem jár, sőt van hely, ahol a pincérnő fizet azért, hogy kiszolgálhat bizonyos asztaloknál. Ausztriában már másképp áll a helyzet. Sokan ismerjük e téren a szokásokat Karlsbadban, Marienbadban, Franzensbadban és a többi nagy és kis fürdőhelyen. Ahol a kávéház a legfrekvenciáltabb hely és ahol a szolid, jóra való, rokonszenves pincérnők egész légiója áll a közönség rendelkezéséi, hol a legszigorúbb erkölcsű családok: hivatalnokok, taní-

tók, iparosok, kereskedők leánygyermekai keresik meg a szezonban a jövő hozományhoz való alapot, *jellemző ezekre* a nőkre, hogy másvidékbeli pincéernőt nem túrnek meg maguk között, mert nem ismerik és nem tudják, nem rontja-e viselkedésével renomméjukat. Erre nagyon vigyáznak.

Én azt hiszem, hogy nálunk is ebben az irányban fog az az új foglalkozás fejlődni. A budapesti kávésnak legalább ez volna a kívánsága.